

DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4\(36\)-249-266](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4(36)-249-266)

УДК 339.9:336.76

JEL Classification: F65

Олена Шишкіна

доктор економічних наук, доцент,

професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна).

E-mail: shyshkina.olena.v@gmail.com. **ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-8946-1027>

ResearcherID: [F-3208-2014](https://orcid.org/0000-0002-8946-1027)

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТОК ВАЛЮТНИХ РИНКІВ

У статті досліджено функціонування та розвиток валютних ринків під впливом глобалізації. Розглянуто сутність та зміст понять “глобалізація” та “глобалізаційний процес”. Встановлено, що зазначені поняття не є тотожними, але пов’язані між собою за допомогою таких основних понять, як простір дії, динаміка та аспекти впливу. Доведено, що і глобалізація, і глобалізаційний процес суттєво позначаються на валютних ринках. Розглянуто взаємозв’язок і взаємозалежність зазначених понять у контексті валютних ринків. Виявлено та обґрунтовано основні причини, що формують глобальну валютну систему, до яких було віднесено: міжнародну торгівлю та інвестиції, технологічний прогрес та інформаційні технології, лібералізацію фінансового сектору, міжнародну координацію та співпрацю, глобальну конкуренцію та інтеграцію ринків, стабільність та прозорість ринків, геополітичні фактори, фінансові інновації та продукти, ефективне управління ризиками, потреба у валютному резервуванні. Сформульовано основні ознаки процесу глобалізації, а також виявлено й систематизовано позитивні, негативні й нейтральні наслідки процесу глобалізації валютних ринків.

Ключові слова: глобалізація; глобалізаційний процес; валютний ринок; глобальна конкуренція; інтеграція ринків; стабільність ринків; прозорість ринків; ліквідність ринків.

Рис.: 3. Бібл.: 26.

Постановка проблеми. Масштабні глобальні перетворення, інтеграційні процеси та інноваційні технологічні зміни спричиняють зміни на фінансових, і у тому числі валютних ринках, відбиваються на міжнародній торгівлі, інвестиціях, фінансових потоках і охоплюють усі сектори як національної, так і світової економіки. Глобалізація породжує нові можливості для всіх учасників фінансових і валютних відносин, однак водночас спричинює численні ризики і загрози, зумовлені геополітичними подіями, трансформаціями політичних режимів та фінансово-економічними кризами, здатними негативно вплинути на стабільність валютних ринків.

Розуміння сутності, змісту, особливостей глобалізації дозволить передбачати можливі наслідки її впливу на функціонування і розвиток валютних ринків й адаптувати стратегії управління зазначеними процесами, що є ключовим для ефективного функціонування світової економічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З розвитком глобалізаційних процесів стала зростати кількість академічних публікацій присвячених вивченню впливу глобалізації на функціонування і розвиток валютних ринків. Фундаментальними роботами, що заклали основу теоретико-прикладних досліджень глобалізації стали роботи таких визначних іноземних

науковців, як: Т. Левітт [8-9], Дж. Стігліц [14-16, 20], Д. Родрік [11-12], П. Крюгман [6-7], М. Обстфельд [10], А. М. Тейлор [10], А. Сен [13], С. Фішер [2], Ф. Фукуяма [3], які розглядали різні аспекти глобалізації, зокрема сутність цього явища, причини, наслідки та вплив на економіку і суспільство (Дж. Стігліц, П. Крюгман, С. Фішер та ін.), взаємопов'язаність і взаємозалежність глобалізації та ринків капіталу (М. Обстфельд, А.М. Тейлор), взаємозв'язки між глобалізацією та демократією (Д. Родрік), соціальні та економічні наслідки глобалізації та її вплив на бідність та розвиток (А. Сен), соціальні та політичні наслідки глобалізації (Ф. Фукуяма) та інші питання. Проблематиці дослідження валютних ринків в умовах глобалізації присвячені наукові роботи таких іноземних і вітчизняних науковців, як: А. Дронева [18], П. Боулз [1], М. Вотерс [17], М. Леві, І. Туболец [22], М. Обстфельд [10], Н. Орлова [19], К. Рогофф, Н. Стукало [21], Г. Хойслер [5] та інші.

Опрацювання наукових публікацій показали, що багато досліджень спрямовані на вивчення взаємодії глобальних факторів (таких як міжнародна торгівля, капіталовкладення, політичні події тощо) та змін валютних курсів. Однак упродовж останнього десятиліття все більше наукових робіт вивчають роль технологічних інновацій у глобалізованих валютних ринках. Значну увагу дослідники приділяють проблемам міжнародного регулювання валютних ринків з боку центральних банків, міжнародних організацій і урядів та дослідженню їхньої діяльності в контексті забезпечення стабільності та прозорості на валютних ринках у глобалізованому світі.

Зазначені напрями досліджень відображають лише частину різноманітності тематики, яку вивчають учені в галузі валютних ринків та глобалізації. Однак, попри зростання наукового інтересу до цієї теми, низка актуальних на сьогодні проблем залишаються малодослідженими і потребують фундаментального опрацювання.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Інтеграційні процеси, що відбуваються у глобальному фінансово-економічному середовищі створюють численні непередбачувані обставини, які здатні спричинити значні коливання на валютних ринках, котрі спричинені змінами обсягів міжнародної торгівлі, що впливає на ринкову валютну кон'юнктуру, перетвореннями фінансових потоків (у тому числі інвестиційних ресурсів і позикових капіталів), розвитком фінтех інновацій й створенням нових фінансових інструментів та інші трансформації. Ці та інші аспекти зумовлюють потребу у проведенні системного дослідження впливу глобалізації на функціонування та розвиток валютних ринків, що дозволить не тільки аналізувати й оцінювати їхній сучасний стан, а й передбачати основні перспективні тенденції їхнього розвитку, розробляти стратегії розвитку нових продуктів та послуг на валютних ринках, що враховують глобальні тенденції. Це робить наше дослідження своєчасним і актуальним.

Метою статті є дослідження впливу глобалізаційних процесів на функціонування та розвиток валютних ринків.

Виклад основного матеріалу. Реалізація встановленої мети потребує побудови послідовності дослідження, першим етапом якого є з'ясування сутності і змісту дефініцій «глобалізація» та «глобалізаційний процес».

Термін «глобалізація» походить від «латинського globus – куля, земна куля, глобус» [18]. Саме від globus було утворено прикметник «глобальний» (англ. global) – «той, який має відношення до земної кулі: світовий, планетарний» [18], дієслово globalize – «глобалізувати», тобто «перетворювати певне явище на глобальне» [18], а також іменник globalization – «перетворення певного явища на світове, на таке, яке стосується всієї земної кулі» [18] (рис. 1). Сучасній популярності й широкому вжитку терміна «глобалізація» завдячують Теодору Левітту та його опублікованої у 1983 році статті «Глобалізація ринків» [8].

Переважна більшість науковців сучасності мають свій погляд на термінологічну сутність цього поняття, трактування якого варіюється залежно від напрямів теоретичних опрацювань різних науковців, предмета й об'єкта їхнього дослідження. Узагальнення поглядів учених, представлених у цій статті, дозволяє виявити певні подібності та відмінності в розумінні цього поняття. Схожість у трактуванні глобалізації можна пов'язати із:

- зростанням взаємозалежності між різними частинами світу передусім у таких сферах, як економіка, політика, технології та культура;

- зменшенням важливості національних кордонів у взаємодії та обміні товарами, послугами та інформацією;

- швидким поширенням інформації та технологій через різні інформаційні й комунікаційні глобальні мережі, що суттєво знижує, а іноді й мінімізує фактори відстані й витрат часу.

Щодо відмінностей, то кожен науковець вивчає різні аспекти глобалізації та їх взаємодію, застосовує різні теоретичні підходи й акцентує свою увагу на різних проявах цього явища у сучасному світі. У цьому контексті вважаємо доцільним виділити такі основні напрями та сфери досліджень, які й зумовлюють відмінності трактуванні зазначеного поняття різними науковцями:

- економічна, соціальна та культурна перспектива досліджень, що можуть знаходити відображення у процесах економічної інтеграції, змінах рівнів доходів і життя населення, міграції, трансформаціях у суспільному та культурному аспектах тощо;

- спрямованість на політику чи економіку, у наслідок чого деякі визначення глобалізації можуть бути більше спрямовані на політичні аспекти та перетворення у суспільстві, тоді як інші можуть більше наголошувати на економічних наслідках і параметрах;

- бачення глобалізації як позитивного явища, котре сприяє розвитку різних сфер і видів діяльності країн учасниць глобалізаційних процесів, зростанню життєвого рівня населення тощо або негативного, яке спричинює збільшення нерівності, втрату культурної ідентичності чи породжує екологічні проблеми.

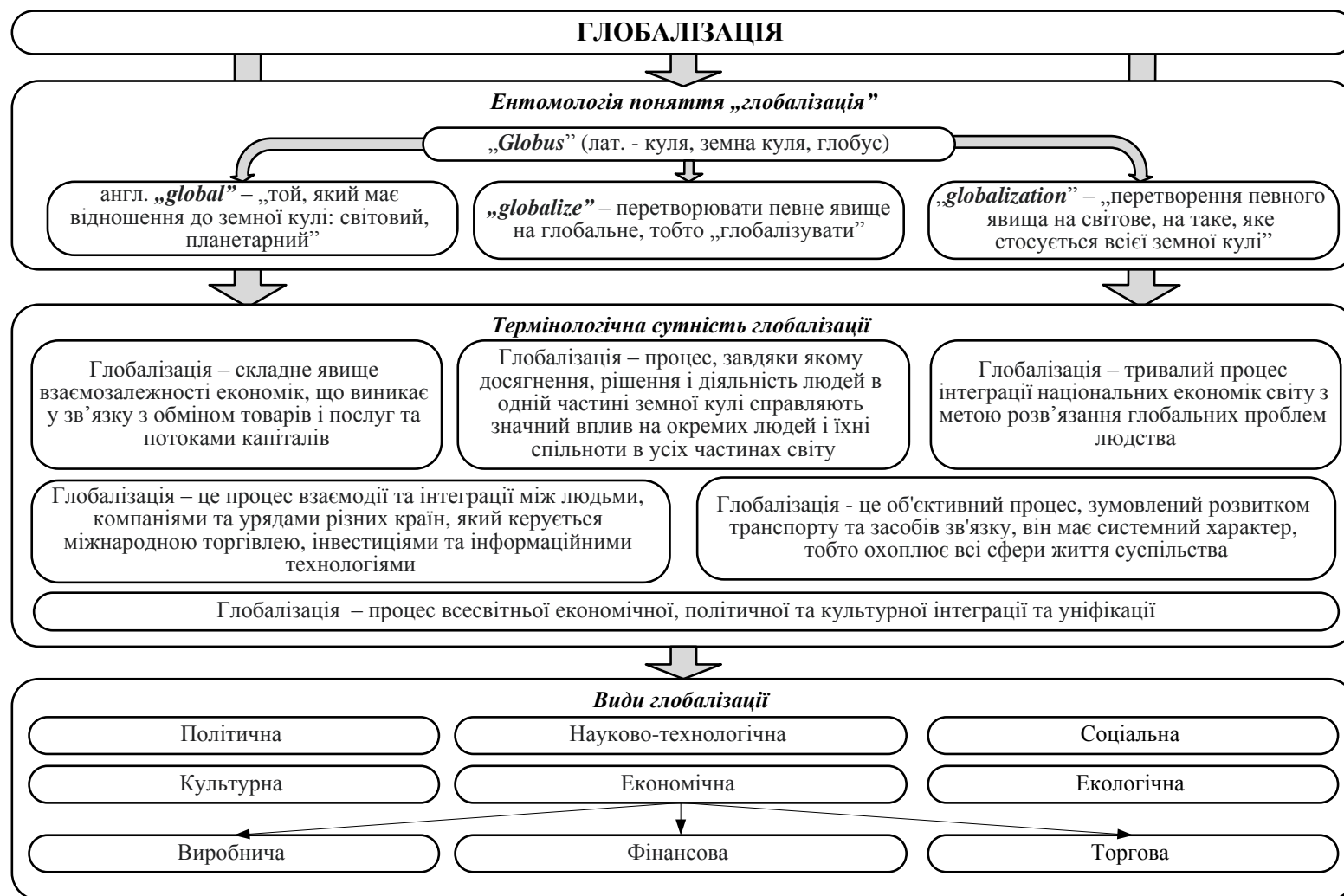

Рис. 1. Етимологія, термінологічна сутність та види глобалізації

Джерело: розроблено авторкою на основі [2-9, 11-17, 19-23].

Зазначені термінологічні відмінності дали підстави виділити різні види глобалізації (рис. 1), у тому числі політичну, економічну, соціальну, науково-технологічну, культурну й екологічну.

Політична глобалізація пов'язана з виникненням міжнародних механізмів та інститутів, спрямованих на забезпечення певних норм (наприклад, щодо поваги прав людини) і створенням нормативно-правових актів, що досягають глобального охоплення.

Економічна глобалізація є результатом технічного прогресу, розробки та впровадження інновацій у ході зростаючої інтеграції країн, що супроводжується торговими і фінансовими потоками, міграцією людей, рухом технологій і обміном знань через міжнародні кордони. Економічна глобалізація є складним явищем, що може відбуватись у торговій, виробничій та фінансовій сфері, унаслідок чого виділяють такі її підвиди, як торгова, фінансова й виробнича. *Глобалізація торгівлі* полягає у зростанні міжнародної торгівлі товарами та послугами між різними країнами, що сприяє не тільки збільшенню торговельних оборотів, а й розвитку міжнародних ринків та зближенню економік різних країн. *Виробнича глобалізація* проявляється у розміщенні виробничими компаніями своїх виробничих потужностей у різних країнах з метою зниження витрат на виробництво та збільшення конкурентоспроможності. *Фінансова глобалізація* являє собою процес інтеграції національних фінансових систем, фінансів міжнародних фінансово-кредитних організацій і фінансових ринків в цілісну глобальну фінансову систему, що призводить до зростання обсягів міжнародних фінансових операцій, у тому числі валютообмінних, руху інвестицій та капіталу між країнами.

Науково-технологічна глобалізація знаходить уособлення у поширенні наукових знань, технологій і інновацій між різними країнами та сприяє спільному вирішенню світових проблем, розвитку нових технологій й покращенню якості життя населення країни-учасниці глобалізаційного процесу. Крім того, цей вид глобалізації проявляється в становленні глобальної структури телекомунікацій, розвитку фінтех інновацій, застосуванні Інтернету, зростанні транскордонного потоку інформаційних даних, виробництві техніки за єдиними проектами і патентами, запровадженні загальних нормативних вимог до дотримання прав інтелектуальної власності тощо.

Процес, що включає поширення соціальних, політичних та економічних ідей, цінностей і практик між різними країнами й культурами та сприяє зближенню людей із різних частин світу, а також поширенню універсальних прав людини та соціальної справедливості, розкриває сутність *соціальної глобалізації*. Соціальна глобалізація пов'язана з численними процесами й подіями, які відбуваються у глобальному середовищі й до того ж впливає на всі інші види глобалізації.

Культурна глобалізація відображається у поширенні мистецтва, музики, літератури та інших аспектів культури між різними країнами, що сприяє не тільки розумінню та взаємодії між різними культурами, а й інтеграції окремих національних культур в єдину світову культуру.

Екологічна глобалізація зумовлена появою спільних для людства екологічних проблем (кліматичних змін, транскордонного забруднення повітря та води, поширення небезпечних захворювань тощо) та вишукуванням способів їх вирішення сукупністю різних країн. Тим самим вона сприяє активізації спільних зусиль для збереження природних ресурсів і зменшенні негативного впливу на навколишнє середовище.

Як бачимо, для опису різних видів глобалізації використовується термін «процес», тож постає питання, як пов'язані між собою поняття «глобалізація» і «глобалізаційний процес» та чи є ці поняття рівнозначними і взаємозамінюваними.

Опрацювання наукових публікацій у контексті сформульованого питання дає змогу стверджувати, що економічні категорії «глобалізація» і «глобалізаційний процес» є тісно пов'язаними, і у поєднанні використовуються для опису й аналізу явища, котре визначається зростанням взаємозалежності та взаємодії на світовому рівні в різних сферах, включаючи економіку, політику, технології та культуру.

На нашу думку, *глобалізація* є складним та багатограним процесом, який посилює взаємозалежність і взаємодію між різними національними економіками, може відбуватись у вигляді міжнародної торгівлі, фінансових потоків, міграції населення, розповсюдження технологій, культурного обміну та інших формах, що призводить до створення єдиного глобального простору, де різні суб'єкти взаємодіють та впливають один на одного.

Глобалізаційний процес – це динамічний рух у напрямку глобалізації, який постійно змінюється під впливом економічних, політичних, технологічних та соціокультурних факторів та проявляється у збільшенні обсягів міжнародної торгівлі, зростанні потоків капіталу, розширенні міжнародної співпраці, поширенні інформаційних технологій, та інших аспектах.

Зазначені поняття не є тотожними, але пов'язані між собою за допомогою таких основних характерних ознак, як простір дії, динаміка, аспекти впливу. Зокрема:

– глобалізація визначає економічний простір, в якому відбувається взаємодія, тоді як глобалізаційний процес вказує на сам процес цієї взаємодії, його характер і рух;

– глобалізація є статичним станом, а глобалізаційний процес – це постійна динаміка, що змінюється з часом та під впливом різноманітних факторів;

– глобалізація визначає результати взаємодії, тоді як глобалізаційний процес допомагає розуміти, як ці результати досягаються і яким чином вони змінюються.

Таким чином, можна констатувати, що глобалізація визначає характер економічної взаємодії на світовому рівні, тоді як глобалізаційний процес розглядається як еволюційний і динамічний шлях до цього стану.

Як глобалізація, так і глобалізаційний процес суттєво позначаються на валютних ринках. З огляду на це, вважаємо доцільним розглянути взаємозв'язок і взаємозалежність зазначених понять у контексті валютних ринків (рис. 2).

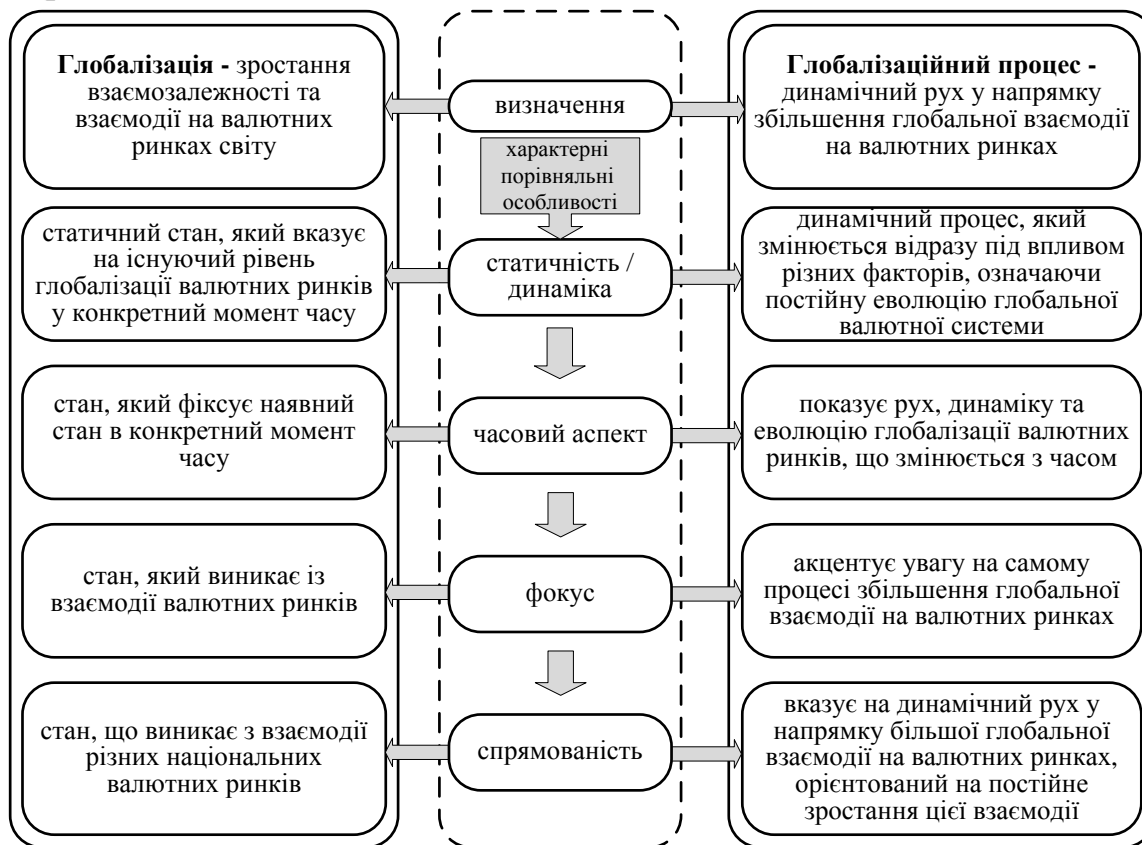

Рис. 2. Взаємозв'язок і взаємозалежність «глобалізації» та «глобалізаційного процесу»

Джерело: розроблено авторкою на основі [1-17; 21].

З рис. 2 видно, що «глобалізація» та «глобалізаційний процес» описують стан та динаміку зростання взаємозалежності та взаємодії на валютних ринках світу. «Глобалізація» вказує на наявний рівень цієї взаємодії, а «глобалізаційний процес» вказує на постійний рух у напрямку збільшення глобальної взаємодії на валютних ринках. З огляду на зазначене, подальшу увагу нашого дослідження будемо акцентувати саме на глобалізаційних процесах та їх проявах на валютних ринках.

Розвиток глобалізаційних процесів на валютних ринках зумовлюється сукупністю взаємопов'язаних чинників, які формують глобальну валютну систему [24] (рис. 3). До основних факторів, що спричиняють розвиток глобалізації на валютних ринках доцільно віднести: міжнародну торгівлю та інвестиції, технологічний прогрес та інформаційні технології, лібералізацію фінансового сектору, міжнародну координацію та співпрацю, глобальну конкуренцію та інтеграцію ринків, стабільність та прозорість ринків, геополітичні фактори, фінансові інновації та продукти, ефективне управління ризиками, потреба у валютному резервуванні.

Рис. 3. Основні причини, ознаки й наслідки процесу глобалізації валютних ринків

Джерело: розроблено авторкою на основі [1-17, 19-24].

Дослідження такого глобалізуючого чинника, як міжнародна торгівля та інвестиції, дозволяє стверджувати, що зростання обсягів міжнародної торгівлі та інвестицій спричинює збільшення потреби у глобальних валютних операціях з кількох причин. По-перше, збільшення обсягів міжнародної торгівлі є результатом перетину кордонів більшої кількості товарів та послуг й приводить до збільшення потреби в обміні різними валютами для проведення міжнародних платежів. По-друге, зростання обсягів інвестицій також зумовлює збільшення потреби у глобальних валютних операціях, що пов'язано з необхідністю конвертування інвесторами власних коштів у національну валюту для здійснення інвестицій. Таким чином, зростання міжнародної торгівлі та інвестицій і забезпечення ефективного функціонування світової економіки відбувається шляхом створення потреби в глобальних валютних операціях.

Технологічний прогрес дозволяє швидко та ефективно проводити фінансові операції через електронні платіжні системи та електронні торгові платформи, що сприяє збільшенню обсягу міжнародних фінансових транзакцій, які потребують розширення обсягів і спектрів валютообмінних операцій. Розвиток інформаційних технологій, використання інтернету і різноманітних технологічних засобів суттєво спрощують компаніям ведення бізнесу з партнерами та клієнтами з усього світу, що приводить до збільшення міжнародних торговельних операцій, а отже, і потреби у валютних операціях для проведення міжнародних платежів в режимі реального часу. Тим самим технологічний прогрес та інформаційні технології сприяють зростанню глобальних бізнес-операцій та фінансових транзакцій, і, як наслідок, потреби у глобальних валютних операціях.

Сутність лібералізації фінансового сектору розкривається у відмові від обмежень та регулювання у фінансовій сфері, що дозволяє більш вільно рухатися капіталу та інвестиціям як в межах країни, так і за її межами. За таких умов компанії та інвестори з усього світу можуть легко вкладати свої кошти в іноземні активи та цінні папери, що сприяє зростанню міжнародних інвестицій, торговельних операцій та обсягів фінансових транзакцій, тож зумовлює зростання потреби в глобальних валютних операціях.

Країни світу активно співпрацюють та координують свої дії для створення стандартів і нормативів, електронних платіжних систем, зниження торговельних бар'єрів та створення сприятливих умов для інвестування тощо, забезпечуючи тим самим ефективність та стабільність глобальних валютних ринків.

Глобальна конкуренція та інтеграція ринків зумовлює потребу учасників ринку у глобальному доступі до ринків та фінансових послуг. Зокрема, збільшення глобальної конкуренції змушує товаровиробників шукати нові ринки збуту для своїх товарів та послуг, що позитивно впливає на збільшення міжнародної торгівлі, а отже, й обсягів валютних операцій для здійснення міжнародних платежів та фінансових транзакцій. Інтеграція ринків

розширює можливості компаній щодо здійснення міжнародних інвестицій та розвитку своєї діяльності за межами країни, що також збільшує потребу в глобальних валютних операціях для конвертації валют та здійснення фінансових операцій.

Стабільність ринків створює умови для сприятливого економічного середовища, позитивно впливає на впевненість компаній у майбутньому і стимулює їх до розширення своєї діяльності за кордоном, що сприяє зростанню міжнародної торгівлі та інвестицій, а отже, й обсягів валютних операцій. Прозорість ринків є ключовим фактором для забезпечення довіри між учасниками ринку і їх впевненості у тому, що фінансові операції виконуються на чесних та прозорих умовах. Виконання цієї умови є вагомим чинником ефективності глобалізаційного процесу як на національних, так і на світовому валютних ринках.

Геополітичні фактори суттєво позначаються на розвитку процесу глобалізації з кількох причин. Зокрема:

– нестабільність у геополітичній ситуації (політичні конфлікти, війни або санкції тощо) спричиняють знецінення національної валюти, і, як наслідок, збільшення ризику для бізнесу та інвесторів, які шукаючи способи захисту своїх активів від коливань національних валют підвищують попит на глобальні валютні операції;

– геополітичні події (наприклад, введення торговельних обмежень або санкцій) призводять до змін у попиті та пропозиції на ринку, що може вплинути на курси валют, а отже, й на міжнародну торгівлю та інвестиції.

Таким чином, політичні та геополітичні зміни можуть створювати потребу в захисті валютних активів та обліку глобальних ризиків, що підсилює роль валютних ринків.

Поява і впровадження нових фінансових інструментів та продуктів дозволяє учасникам ринку розширювати спектр виконуваних операцій та будувати ефективні стратегічні плани розвитку. Варто зазначити, що фінансові інновації, такі як поява нових фінансових інструментів, деривативів, облікових систем та технологій блокчейн, здатні створювати нові можливості для глобальних валютних операцій [25; 26]. Наприклад, розвиток електронних платіжних систем та фінтех-платформ може сприяти зростанню обсягів міжнародних платежів та переказів, що вимагає використання глобальних валютних операцій. Також створення нових фондових індексів, інвестиційних продуктів або фондових бірж може привернути увагу міжнародних інвесторів, яким потрібно здійснювати операції в різних валютах. Крім того, фінансові інновації можуть сприяти розвитку нових фінансових послуг, таких як міжнародне кредитування, обслуговування міжнародних платежів та захист від валютних ризиків.

Отже, фінансові інновації та продукти можуть стимулювати збільшення потреби у глобальних валютних операціях через створення нових можливостей для міжнародних платежів та інвестицій, розвиток нових фінансових послуг та сприяння розвитку міжнародної торгівлі.

Ефективне управління ризиками є важливішою передумовою розвитку глобальних валютних ринків. Зокрема:

– ефективне управління валютним ризиком може вимагати використання фінансових інструментів (валютних опціонів, форвардних контрактів та валютних свопів), які дозволяють зменшити ризик від коливань валютних курсів, що можуть виникати при міжнародних операціях. Тож компанії, які ефективно управляють валютним ризиком, можуть активно залучатися до глобальних валютних операцій для захисту своїх фінансових позицій;

– компанії, які ефективно управляють ризиками, шукають можливості для диверсифікації своїх операцій та зменшення ризиків і з огляду на це є більш схильними до здійснення міжнародних операцій та укладення угод з іноземними партнерами, що серед іншого сприяє залученню міжнародного капіталу та інвестицій.

Отже, ефективне управління ризиками може спричинити зростання потреби у глобальних валютних операціях через необхідність захисту від валютних ризиків, стимулювання міжнародної торгівлі та інвестицій, а також залучення міжнародного капіталу.

Зростання міжнародної торгівлі та інвестицій підсилює потребу у валютних резервах. Це пов'язано з тим, що:

– валютні резерви необхідні для забезпечення стабільності національної валюти та фінансової системи країни. Наявність достатніх валютних резервів дозволяє центральному банку країни здійснювати валютні інтервенції при наявності значних коливань валютного курсу на валютному ринку для збереження стабільності національної валюти;

– валютні резерви необхідні для забезпечення платоспроможності та здатності країни виконувати свої міжнародні зобов'язання;

– валютні резерви можуть бути використані для захисту країни від зовнішньої економічної нестабільності та геополітичних ризиків [10; 17; 24].

Отже, потреба у валютному резервуванні виникає через необхідність забезпечення стабільності національної валюти, захисту від зовнішньої економічної нестабільності та виконання міжнародних зобов'язань, що загалом стимулює розвиток глобалізаційних процесів.

Зазначені глобалізаційні передумови тісно взаємопов'язані і взаємозалежні й у своєму поєднанні вони сприяють формуванню глобальних валютних ринків та забезпечують їх розвиток у сучасному економічному середовищі.

Глобалізація валютних ринків є складним та динамічним процесом, який включає в себе ознаки та характеристики, до яких вважаємо доцільним віднести такі:

– зростання обсягів торгівлі за допомогою технологічних засобів і фінансових інструментів спричинює збільшення обсягів торгівлі на валютних ринках, забезпечуючи тим самим більше можливостей для учасників ринку;

- розширення взаємозалежності валютних ринків через посилення взаємозв'язків різних національних економік та поєднання фінансових інструментів;

- збільшення глобального потоку капіталу між різними країнами, включаючи інвестиції, портфельні операції та банківські послуги;

- розширене використання електронних платформ та технологій сприяє швидкому здійсненню валютних операцій і режимі реального часу, забезпечуючи високий рівень доступності для учасників ринку;

- поява та розвиток глобальних банків, які надають фінансові послуги на міжнародному рівні;

- впровадження єдиних стандартів та нормативів на валютних ринках з метою полегшення міжнародної взаємодії та зменшення валютних, фінансових та інших видів ризиків;

- співпраця регуляторних органів різних країн для створення ефективних механізмів контролю та регулювання глобальних валютних ринків;

- широкий вплив глобальних подій (економічних криз, політичних трансформацій, глобальних війн і катастроф тощо) на валютні курси через взаємопов'язаність ринків;

- розробка і впровадження фінтех інновацій, спрямованих на задоволення потреб глобальних учасників ринку;

- підвищення рівня ліквідності на валютних ринках, що суттєво спрощує виконання операцій за будь-яких ринкових умов.

Зазначені ознаки є відображенням глибокого впливу глобалізаційних процесів на фінансові взаємозв'язки учасників валютних ринків, які у ході глобалізаційних змін отримали як додаткові можливості (переваги) так і відчули на собі певні проблеми (недоліки). У процесі дослідження передумов глобалізаційного процесу ми фактично акцентували на тих можливостях, які виникають у учасників валютних ринків у процесі глобалізаційного процесу. Тож зупинимось на його недоліках.

Вважаємо, що однозначно оцінити вплив глобалізаційних процесів на валютні ринки не можливо. На нашу думку, в сукупності наслідків з позицій впливу на світову фінансову і валютну систему доцільно виділити позитивні, негативні і нейтральні наслідки (рис. 3).

До позитивних наслідків глобалізаційного процесу віднесемо:

- зростання ліквідності на валютних ринках, що полегшує взаємодію та обмін валютами;

- розширення фінансових можливостей через доступність різноманітних фінансових інструментів та інновацій для всіх учасників ринку, що розширює їхні можливості для ризик-менеджменту та інвестування;

- зменшення ризиків, пов'язаних з коливаннями курсів валют, завдяки доступу до різних валют та фінансових інструментів;

- прощення міжнародної торгівлі через більш ефективний обмін товарами та послугами між країнами;
- зростання конкуренції, що сприяє покращенню якості та інновацій у фінансових послугах.

Зауважимо, що те, що з одного боку може бути перевагою, з іншого може стати недоліком. Наприклад, конкуренція на валютних ринках може бути як перевагою, так і недоліком для процесу глобалізації, залежно від того, як вона регулюється та впливає на умови функціонування ринку.

Негативні наслідки глобалізаційного процесу на валютних ринках пов'язані з такими явищами й подіями:

- несприятливі події в одній країні, які можуть швидко вплинути на валютні ринки усього світу, спричинивши таким чином фінансову нестабільність;
- глобалізаційні процеси можуть створити і поглибити нерівність між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, генеруючи тим самим додаткові ризики для країн з низьким рівнем доходів;
- спекулятивні дії на глобальних валютних ринках здатні спричинити надмірне коливання курсів валют і принести учасникам ринку суттєві збитки;
- глобалізований характер валютних ринків здатен спричинити втрату контролю країни над вартістю (курсом) своєї валюти;
- глобалізація робить світову фінансову систему більш вразливою до системних ризиків та залежною від глобальних фінансових інститутів.

Нейтральними наслідками глобалізаційного процесу на валютних ринках вважаємо:

- збільшення обсягів торгівлі, що може бути як позитивним, так і негативним явищем, залежно від конкретних умов та сценаріїв;
- розвиток глобальної інфраструктури та технологій для забезпечення ефективного функціонування валютних ринків;
- підвищення конкурентоспроможності валют для деяких країн;
- розширення обсягу фінансового та інвестиційного потоків і капіталів через використання більшого спектра фінансових інструментів;
- сприяння підвищенню рівня міжнародної кооперації та взаєморозуміння у фінансовій галузі.

Зазначені наслідки можуть варіюватись залежно від конкретних умов та контексту в різних економічних та політичних ситуаціях.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи результати даного наукового дослідження ми дійшли висновків, що глобалізаційні процеси значно впливають на функціонування і розвиток валютних ринків та сприяють їх інтегрованості та взаємозалежності. Встановлено, що глобалізаційні процеси спричиняють зростання обсягів торгівлі та ліквідності на валютних ринках, створюючи тим самим сприятливі умови для учасників ринку. Виявлено, що суттєвий вплив на розвиток валютних ринків в умовах глобалізації заподіюють технологічні інновації та розвиток електронної торгівлі, які дозволяють

значно пришвидшити здійснення широкого спектра фінансових транзакцій. Визначено, що глобальна конкуренція стимулює інтеграцію валютних ринків та сприяє розвитку нових фінансових інструментів, використання яких у сукупності з іншими чинниками може приводити до зміни ролі національних валют та підвищення статусу деяких валют як резервних. Доведено, що глобальні події та геополітичні кризи можуть суттєво впливати на валютні курси та стабільність ринків.

У результаті проведеного дослідження можна дійти висновку про необхідність продовження наукової роботи в цій сфері для глибшого розуміння впливу глобалізації на валютні ринки, особливо в умовах зміни світової валютної кон'юнктури й економічного ландшафту.

Список використаних джерел

1. Bowles P. National Currencies and Globalization [Electronic resource] / P. Bowles // *Endangered specie.* – 2008. – Accessed mode: <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/41384/1/104.pdf>
2. Fischer S. Globalization and its challenges [Electronic resource] / S. Fischer // *American Economic Review.* – 2003. – Vol. 93.2. – Pp. 1-30. – Accessed mode: https://economics.mit.edu/sites/default/files/2023-05/fischer_globalization.pdf.
3. Fukuyama F. Social. the Global Economy [Electronic resource] / F. Fukuyama, S. Capital // *Foreign Affairs.* – 1995. – Vol. 74.5. – Pp. 89-103. – Accessed mode: https://www.academia.edu/download/48965835/Fukuyama_Social_Capital_and_global_economy.pdf.
4. Garrett G. The causes of globalization [Electronic resource] / G. Garrett // *Comparative political studies.* – 2000. – Vol. 33.6-7. – Pp. 941-991. – Accessed mode: https://www.researchgate.net/profile/Geoffrey-Garrett-3/publication/258130333_The_Causes_of_Globalization/links/0c960533e8e0d34d87000000/The-Causes-of-Globalization.pdf.
5. Häusler G. The globalization of finance [Electronic resource] / G. Häusler // *Financial Globalization / International Monetary Fund.* – 2002. – Accessed mode: https://www.academia.edu/download/55687355/Financial_Glob-IMF.pdf#page=52.
6. Krugman P. Globalization and the Inequality of Nations [Electronic resource] / P. Krugman, A. J. Venables // *The quarterly journal of economics.* – 1995. – Vol. 110.4. – Pp. 857-880. – Accessed mode: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w5098/w5098.pdf.
7. Krugman P. What economists (including me) got wrong about globalization [Electronic resource] / P. Krugman // *Bloom. Opin.* – 2019. – Accessed mode: <https://www.slps.org/cms/lib/MO01001157/Centricity/Domain/9446/Inequalit%20Globalization%20and%20the%20Missteps%20of%201990s%20Economics%20Bloomberg.pdf>.
8. Levitt T. The globalization of markets. 1983 [Electronic resource] / T. Levitt. – Accessed mode: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4180851/mod_resource/content/1/Levitt%20Globalization%20Markets.pdf.
9. Levitt T. Of Globalization: a picture of the world. 2003 [Electronic resource] / T. Levitt. – Accessed mode: https://www.academia.edu/download/16376970/RII_E-2003_EDUARDO-CURRITO.pdf.
10. Obstfeld M. Globalization and capital markets [Electronic resource] / M. Obstfeld, A. M. Taylor // *Globalization in historical perspective.* – University of Chicago Press, 2003. – Pp. 121-188. – Accessed mode: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c9587/c9587.pdf>.

11. Rodrik D. Globalization for whom [Electronic resource] / D. Rodrik // Harvard Magazine. – 2002. – Vol. 104.6. – P. 29. – Accessed mode: <https://www.ias.edu/sites/default/files/sss/pdfs/Rodrik/Commentary/globalization-for-whom.pdf>.
12. Rodrik D. Globalization, social conflict and economic growth [Electronic resource] / D. Rodrik // Conferencia de Raúl Prebisch. – Ginebra. Versión revisada (en inglés), 1997. – Accessed mode: <https://scholar.harvard.edu/sites/scholar.harvard.edu/files/dani-rodrik/files/globalization-social-conflict-economic-growth.pdf>.
13. Sen A. How to judge globalism [Electronic resource] / A. Sen // The American Prospect. – 2002. – Vol.13.1. – Pp. 1-14. – Accessed mode: <http://www2.econ.uu.nl/users/marrewijk/pdf/ihs/geo/sen%202000%20judge%20glob.pdf>.
14. Stiglitz J. E. Making globalization work [Electronic resource] / J. E. Stiglitz. – WW Norton & Company, 2007. – Accessed mode: <https://ds.amu.edu.et/xmlui/bitstream/handle/z123456789/8756/stiglitz.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
15. Stiglitz J. Globalization and its new discontents [Electronic resource] / J. E. Stiglitz Project Syndicate. – 2016. – Vol. 5.8. – Pp. 2-3. – Accessed mode: [https://www.timeskuwait.com/Pdf/The_Times_\(7-13_Aug_2016\).pdf](https://www.timeskuwait.com/Pdf/The_Times_(7-13_Aug_2016).pdf).
16. Stiglitz J. Globalization and the economic role of the state in the new millennium [Electronic resource] / J. E. Stiglitz // Industrial and corporate change. – 2003. – Vol. 12.1. – Pp. 3-26. – Accessed mode: https://policydialogue.org/files/publications/Globalization_and_Role_of_State_Stiglitz.pdf
17. Waters M. Globalization. Routledge [Electronic resource] / M. Waters. – 2013. – Accessed mode: <https://ds.amu.edu.et/xmlui/bitstream/handle/123456789/13372/0415238536.Routledge.Globalization.Jan.2001.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
18. Дем'яненко Б. Л. Глобалізація [Електронний ресурс] / Б. Л. Дем'яненко // Велика українська енциклопедія. – Режим доступу: <https://vue.gov.ua/Глобалізація>.
19. Дронева А. Н. Вплив глобалізації на розвиток фінансових ринків / А. Н. Дронева. – Київ : Центр учбової літератури. 2013. – 240 с.
20. Орлова Н. С. Особливості розвитку світового фінансового ринку в умовах глобалізації / Н. С. Орлова, А. Л. Свечкіна // Схід. – 2007. – № 5 (83). – С. 5-9.
21. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар : пер. зангл. / Дж. Стігліц. – Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 252 с.
22. Стукало Н. В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України : [монографія] / Н. В. Стукало. – Д. : Інновація. 2006. – 248 с.
23. Туболець І. І. Глобалізація міжнародних фінансових ринків [Електронний ресурс] / І. І. Туболець, О. В. Ткаліч // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості. – 2019. – № 1. – С. 133-141. – Режим доступу: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/7455/1/7135p.pdf>.
24. Шишкіна О. В. Гроші та кредит : навч. посіб. / О. В. Шишкіна, М. В. Дубина. – Чернігів : Видавець Брагинець О.В., 2016. – 692 с.
25. Шишкіна О. Проблеми, перспективи і ризики використання цифрових інновацій у фінансовому й реальному секторах національної економіки / О. Шишкіна // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2023. – № 1(33). – С. 154-175.
26. Шишкіна О. Цифрові технології фінансових установ: ризики і перспективи використання / О. Шишкіна // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2023. – Вип. 19, т. 2. – С. 130–143.

References

1. Bowles, P. (2008). National Currencies and Globalization. *Endangered specie*. <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/41384/1/104.pdf>.

2. Fischer, S. (2003). Globalization and its challenges. *American Economic Review*, 93(2), 1-30. https://economics.mit.edu/sites/default/files/2023-05/fischer_globalization.pdf.
3. Fukuyama, F., & Capital, S. (1995). the Global Economy. *Foreign Affairs*, 74(5), 89-103. https://www.academia.edu/download/48965835/Fukuyama_Social_Capital_and_global_economy.pdf.
4. Garrett, G. (2000). The causes of globalization. *Comparative political studies*, 33(6-7), 941-991. https://www.researchgate.net/profile/Geoffrey-Garrett-3/publication/258130333_The_Causes_of_Globalization/links/0c960533e8e0d34d87000000/The-Causes-of-Globalization.pdf.
5. Häusler, G. (2002). The globalization of finance. In *Financial Globalization*. International Monetary Fund. https://www.academia.edu/download/55687355/Financial_GlobalIMF.pdf#page=52.
6. Krugman, P., & Venables, A. J. (1995). Globalization and the Inequality of Nations. *The quarterly journal of economics*, 110(4), 857-880. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w5098/w5098.pdf.
7. Krugman, P. (2019). What economists (including me) got wrong about globalization. *Bloom. Opin.* <https://www.slps.org/cms/lib/MO01001157/Centricity/Domain/9446/Inequalit%20Globalization%20and%20the%20Missteps%20of%201990s%20Economics%20Bloomberg.pdf>.
8. Levitt, T. (1983). The globalization of markets. https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4180851/mod_resource/content/1/Levitt%20Globalization%20Markets.pdf.
9. Levitt, T. (2003). Of globalization: a picture of the world. https://www.academia.edu/download/16376970/RII_E-2003_EDUARDO-CURRITO.pdf.
10. Obstfeld, M., & Taylor, A. M. (2003). Globalization and capital markets. In *Globalization in historical perspective* (pp. 121-188). University of Chicago Press. <https://www.nber.org/system/files/chapters/c9587/c9587.pdf>.
11. Rodrik, D. (2002). Globalization for whom. *Harvard Magazine*, 104(6), 29. <https://www.ias.edu/sites/default/files/sss/pdfs/Rodrik/Commentary/globalization-for-whom.pdf>.
12. Rodrik, D. (1997, October). Globalization, social conflict and economic growth. In *Conferencia de Raúl Prebisch. Ginebra. Versión revisada (en inglés) disponible en http://www.ksg.harvard.edu/rodrik/global.pdf* (Vol. 24). <https://scholar.harvard.edu/sites/scholar.harvard.edu/files/dani-rodrik/files/globalization-social-conflict-economic-growth.pdf>.
13. Sen, A. (2002). How to judge globalism. *The American Prospect*, 13(1), 1-14. <http://www2.econ.uu.nl/users/marrewijk/pdf/ihs/geo/sen%202000%20judge%20glob.pdf>.
14. Stiglitz, J. E. (2007). *Making globalization work*. WW Norton & Company. <https://ds.amu.edu.et/xmlui/bitstream/handle/123456789/8756/stiglitz.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
15. Stiglitz, J. (2016). Globalization and its new discontents. *Project Syndicate*, 5(8), 2-3. [https://www.timeskuwait.com/Pdf/The_Times_\(7-13_Aug_2016\).pdf](https://www.timeskuwait.com/Pdf/The_Times_(7-13_Aug_2016).pdf).
16. Stiglitz, J. (2003). Globalization and the economic role of the state in the new millennium. *Industrial and corporate change*, 12(1), 3-26. https://policydialogue.org/files/publications/Globalization_and_Role_of_State_Stiglitz.pdf.
17. Waters, M. (2013). *Globalization*. routledge. <https://ds.amu.edu.et/xmlui/bitstream/handle/123456789/13372/0415238536.Routledge.Globalization.Jan.2001.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
18. Demianenko, B.L. (n.d.). Hlobalizatsiia [Globalization]. *Velyka ukrainska entsyklopediia – Great Ukrainian Encyclopedia*. <https://vue.gov.ua/Глобалізація>.
19. Droneva, A.N. (2013). *Vplyv hlobalizatsii na rozvytok finansovykh rynkiv [Impact of globalization on the development of financial markets]*.

20. Orlova, N.S., & Svechkina, A.L. (2007). Osoblyvosti rozvytku svitovoho finansovoho rynku v umovakh hlobalizatsii [Peculiarities of the development of the world financial market in the conditions of globalization]. *Skhid – East*, (5(83)), 5-9.

21. Stiglits, Dzh. (2003). *Hlobalizatsiia ta yii tiahar [Globalization and its Burden]*.

22. Stukalo, N.V. (2006). *Hlobalizatsiia ta rozvytok finansovoi systemy Ukrainy [Globalization and development of the financial system of Ukraine]*.

23. Tubolets, I.I. & Tkalich, O.V. (2019). Hlobalizatsiia mizhnarodnykh finansovykh rynkiv [Globalization of international financial markets]. *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu nafty i hazu. Serii: Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti - Scientific Bulletin of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. Series: Economics and management in the oil and gas industry, 1*, 133-141. <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/7455/1/7135p.pdf>.

24. Shyshkina, O.V., & Dubyna, M.V. (2016). *Hroshi ta kredyt [Money and credit]*. Vydavets Brahynets O.V.

25. Shyshkina, O. (2023). Problemy, perspektyvy i ryzyky vykorystannia tsyfrovyykh innovatsii u finansovomu y realnomu sektorakh natsionalnoi ekonomiky. [Problems, prospects and risks of the digital innovation use in the financial and real sectors of the national economy]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia - Problems and prospects of economics and management*, (1(33)), 154-175.

26. Shyshkina, O. (2023). Tsyfrovii tekhnolohii finansovykh ustanov: ryzyky i perspektyvy vykorystannia [Digital technologies of financial institutions: risks and prospects for use]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu - Actual problems of the development of the economy of the region*, 19(2), 130–143.

Отримано 09.12.2023

UDC 339.9:336.76

Olena Shyshkina

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: shyshkina.olena.v@gmail.com. **ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-8946-1027>

ResearcherID: [F-3208-2014](https://orcid.org/0000-0002-8946-1027)

GLOBALIZATION AND ITS IMPACT ON THE FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF FOREIGN EXCHANGE MARKETS

The purpose of the scientific article is to study the impact of globalization processes on the functioning and development of foreign exchange markets.

In the course of scientific research, the essence and content of the definition of “globalization” were clarified. The views of scientists on the terminological essence of this concept are summarized, and it is established that its interpretation varies depending on the directions of theoretical studies of various scientists, the subject and object of their scientific research. With this in mind, there are similarities and differences in the understanding of this concept. Certain terminological differences gave grounds to identify different types of globalization, characterise their role and features of manifestation, and investigate the existing connections between the concepts of “globalization” and “globalization processes”. It is established that these concepts are not identical, but are related to each other using such basic concepts as the space of action, dynamics and aspects of influence.

It is proved that both globalization and the globalization process significantly affect the foreign exchange market. The relationship and interdependence of these concepts in the context of currency markets is considered using such comparison criteria as: static / dynamics, time aspect, focus and orientation.

The main causes that form the global monetary system are identified and justified, the main features of the globalization process are formulated, and the positive, negative and neutral consequences of the globalization process of foreign exchange markets are identified and systematized.

It is established that globalization processes cause the increase in trade volumes and liquidity in foreign exchange markets, thereby creating favourable conditions for market participants. It is revealed that technological innovations and development of e-commerce, which can significantly accelerate the implementation of a wide range of financial transactions, have a significant impact on the development of foreign exchange markets in the context of globalization. It is determined that global competition encourages the integration of foreign exchange markets and promotes the development of new financial instruments, the use of which, together with other factors, can lead to a change in the role of the national currencies and an increase in the status of some currencies as reserve currencies. It is proved that global events and geopolitical crises can significantly affect exchange rates and market stability.

Keywords: globalization, globalization process, currency exchange market, global competitiveness, integration of markets, stability of markets, transparency of markets, liquidity of markets.

Fig.: 3. References: 26.